

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО АЛГОРИТМУ ДІЙ з ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПІД ЧАС РУЙНУВАННЯ (ЗНИЩЕННЯ) МАЙНА ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

КРОК 1. ПОТРІБНО ЗАФІКСУВАТИ ФАКТ РУЙНУВАННЯ (ЗНИЩЕННЯ) МАЙНА

1.1. Фіксування власними силами:

1.1.1. Зібрати інформацію про дату й обставини нанесення шкоди майну.

Рекомендуємо: використовувати, з-поміж іншого, інформацію з відкритих джерел (ЗМІ, звіти неурядових організацій тощо), дані, отримані від органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, Збройних сил України.

1.1.2. Зробити різнопланові, в тому числі панорамні з прив'язкою до місцевості фото та відео пошкодженого або зруйнованого об'єкту, а також зібрати інформацію з відкритих джерел, в тому числі в інтернет та/або соціальних мережах. *Рекомендуємо:* зберігати такі медіа-дані без жодних змін (у тому числі назви, якості, метаданих) на окремому носії та зробити текстові файли до фото/відео матеріалів з описом.

1.1.3. Відібрати письмові пояснення у свідків руйнування чи пошкодження майна (за наявності по можливості спілкування зі свідками записувати на диктофон, попередньо отримавши їх згоду) та зберегти їхні контактні дані для подальшої комунікації.

Рекомендуємо: фінансувати інформацію доказового значення за допомогою принципів, що викладені в Протоколі Берклі.

1.2. Фіксування руйнування (знищення) майна шляхом звернення до державних органів

1.2.1. Отримати акт про руйнування/пошкодження у військово-цивільній адміністрації.

1.2.2. Варто звернутися до органів Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС). ДСНС - це центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики в сферах цивільного захисту, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідацію надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежну та техногенну безпеку, діяльність аварійно-рятувальних служб, профілактику травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності. За результатом своїх дій, ДСНС складає відповідний акт, копію якого доцільно отримати та зберігати.

Рекомендуємо: у випадку неможливості отримати відповідний документ варто звернутися за безоплатної правовою допомогою, а для складення висновку щодо руйнування/пошкодження майна до експерта/спеціаліста (адвокат, документатор громадської організації, ІТ-спеціаліст).

КРОК 2: ПІДГОТУВАТИ ДОКУМЕНТИ, ЯКІ ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗРУЙНОВАНЕ ЧИ ПОШКОДЖЕНЕ МАЙНО.

2.1. Орієнтовний перелік таких документів визначається практикою Європейського суду з прав людини. Тож, враховуйте наступне:

Прямі докази:

- договори, на підставі, яких набувається право власності (купівлі-продажу, дарування, міни);
- свідоцтво про право власності, видане органом приватизації наймачам житлових приміщень у державному та комунальному житловому фонді (Kerimova and Others v. Russia, п. 293);
- квитанція (або подібний документ) про сплату податку на майно за земельну ділянку під будинком (Maharratov v. Azerbaijan, п. 54) та/або витяг з реєстру платників податків (Prokorovich v. Russia, § 37; Elsanova v. Russia (dec.));
- витяги з реєстрів (Єдиний реєстр нотаріальних дій, Державний земельний кадастр (призупинено), Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Реєстр прав власності на нерухоме майно, Державний реєстр Іпотек (довідку можна отримати в Дії) (Valle Pierimpiè Società Agricola S.P.A. v. Italy, пп.47-51, Elif Kizil v. Turkey, §67-69);
- документи з місцевої адміністрації без уточнення (наприклад, свідоцтво про право власності на нерухоме майно, видане до 1 січня 2013 року органом місцевого самоврядування або місцевою державною адміністрацією) (Prokorovich v. Russia, § 37; Elsanova v. Russia (dec.));
- свідоцтво про право на спадщину, видане нотаріусом чи консульською установою України;
- свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя у разі смерті одного з подружжя, видане нотаріусом або консульською установою України;
- судові рішення, що набрало законної сили, щодо набуття права власності на нерухоме майно.

Непрямі докази

- технічний план житла (Prokorovich v. Russia, § 37; Elsanova v. Russia (dec.), (Chiragov and Others v. Armenia [GC], §§ 140-141)
- фотографії та квитанції про обслуговування (Prokorovich v. Russia, § 37; Elsanova v. Russia (dec.)).

- докази доставки пошти (Prokopovich v. Russia, § 37; Elsanova v. Russia (dec.)).
- заяви свідків (Prokopovich v. Russia, § 37; Elsanova v. Russia (dec.)).

Рекомендуємо: завчасно зробити електронні скан-копії документів, які посвідчують право власності та зберігати оригінали у “тривожній валізі”.

КРОК 3: ІНІЦІЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ФАКТОМ НАНЕСЕННЯ ШКОДИ МАЙНУ.

3.1. Необхідно подати заяву про порушення кримінального провадження за фактом знищення майна.

Рекомендуємо: уникати самотійної кваліфікації діянь як воєнного злочину, оскільки в такому випадку справа буде передана СБУ, до підслідності якої відносяться воєнні злочини. Через значне навантаження СБУ, без попередньої кваліфікації можна очікувати, що справа рухатиметься швидше. Також слід звернути увагу, що заяву в поліцію можна подати, звернувшись онлайн, використовуючи електронний підпис.

КРОК 4: ОТРИМАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОЮ ОСОБОЮ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

4.1. **Необхідно подати заяву про визнання потерпілою особою.** З моменту подання особою заяви про залучення її до провадження як потерпілого (частина 2 статті 55 Кримінально-процесуального кодексу України) у особи виникають права та обов'язки потерпілого. Ці відомості вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки, а також засоби їх забезпечення (шляхом здійснення судового контролю та прокурорського нагляду). У даному процесуальному статусі жертва порушення права власності та/або її адвокат зможуть вимагати провести ефективне розслідування (оголосити підозру, скласти обвинувальний акт тощо).

КРОК 5: АКТИВНА УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

5.1. Супровід кримінального провадження

5.1.1. Кримінальне провадження дозволяє не лише зібрати докази вчинення міжнародних злочинів, а і домагатися винесення рішення щодо відшкодування шкоди як національними так і міжнародними судовими органами. Законодавство дозволяє в процесі розслідування кримінальної справи накласти арешт на майно підозрюваного/обвинуваченого.

Тому необхідно супроводжувати рух кримінального провадження самотійно або здійснити залучення адвоката, як представника потерпілого. В тому числі і шляхом звернення за безоплатної правовою допомогою.

КРОК 6: ВИРІШЕННЯ СПОСОБУ ВІДШКОДУВАННЯ (ПОДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЧИ ЗВЕРНЕННЯ З ЦИВІЛЬНИМ ПОЗОВОМ ПОЗА МЕЖАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ)

6.1. Для того аби обрати належний спосіб захисту порушеного права потрібно брати до уваги, що спосіб відшкодування залежить від того яким способом було зруйновано майно, зокрема факт руйнації пов'язаний з вчиненням кримінального злочину (міжнародного злочину чи злочину, кваліфікованого за внутрішнім законодавством) чи знищення майна не пов'язано з вчиненням злочину.

6.2. Оскільки розглядаємо знищення майно в наслідок збройного конфлікту, то більшість ситуацій буде пов'язана з вчиненням воєнних злочинів, що визначає спосіб відшкодування шкоди. В такому разі у потерпілого будуть такі можливості:

- звернення з цивільним позовом в кримінальному провадженні (національному чи міжнародному);
- звернення в національні судові органи з цивільним позовом (поза межами кримінального провадження, але вимогами, що пов'язані з кримінальним провадженням)

6.3. Якщо шкода майну була завдана не внаслідок вчинення кримінального правопорушення, то звернутися можна з цивільними позовом в національні судові чи міжнародні органи.

КРОК 7: ПОДАННЯ ПОЗОВУ

7.1. Подання цивільного позову в кримінальному провадження

7.1.1. Визначаючись зі способом відшкодування завданої майну шкоду потрібно враховувати те, що законодавство передбачає можливість подання цивільного позову в кримінальному провадженні та, як зазначено вище, накладення арешту на майно підозрюваного/обвинувачення для забезпечення цивільного позову.

7.1.2. Означений засіб правового захисту важливий, коли підозрюваним(и) є, або може бути громадянин(и) Російської Федерації, що має(ють) майно в Україні, на яке може бути звернено стягнення).

7.1.3. В такому разі необхідно розглянути можливість подання цивільного позову в кримінальному провадженні, а також накладення арешту на майно підозрюваного/обвинувачення в кримінальному провадженні для забезпечення цивільного позову.

7.1.4. Перевагою звернення з цивільним позовом в межах кримінального провадження є звільнення від сплати судового збору, оскільки позивачі у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення

кримінального правопорушення звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

7.2. Звернення з цивільним позовом в рамках цивільного провадження, але з вимогами, що пов'язані зі вчиненням кримінального правопорушення

7.2.1. Подання такого позову варто розглядати коли є кримінальне провадження рухається повільно та справа буде розглядатися повільно, обвинувальний акт в суд не передається, або не буде переданий в розумні строки. В такому разі поданий на стадії досудового розслідування позов також не буде розглядатися судом. Навіть на стадії судового провадження справа може розглядати тривалий час (рекомендуємо проконсультуватися з адвокатом під час оцінки означених обставин) в такому разі варто розглянути можливість звернення з цивільними позовом в цивільному провадженні, тобто окремо від кримінального провадження.

7.3. Звернення з цивільним позовом в рамках цивільного провадження (для ситуацій коли обирається спосіб захисту цивільного права без прив'язки до кримінального правопорушення).

7.3.1. В такому разі відповідальність за руйнування/знищення майна збройними силами Російської Федерації покладається на Російську Федерацію. Відповідно і відповідачем буде Російська Федерація.

7.3.2 Звернення до Російської Федерації з позовом умовливлена правовою позицією Великої Палати Верховного Суду, зокрема у Постанові від 14.04.2022р. у справі No 308/9708/19 Верховний Суд зробив висновок, що суд України «має право ігнорувати імунітет РФ та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни», з посиланням на те, що «дії іноземної держави вийшли за межі своїх суверенних прав, оскільки будь-яка іноземна держава не має права втручатися шляхом збройної агресії в іншу країну».

В практиці Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду обґрунтовані підстави, з огляду на які в судах України незастосовним є судовий імунітет РФ (постанови від 18.05.2022 у справах № 760/17232/20, № 428/11673/19). Також *mutatis mutandis* Верховний Суд, постанова 08 червня 2022 року у справі № 490/9551/19 (провадження № 61-19853св21).

КРОК 8: ЗВЕРНУТИСЯ ДО ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ЗА МІСЦЕМ РОЗТАШУВАННЯ ЗРУЙНОВАНОГО ЧИ ПОШКОДЖЕНОГО МАЙНА ІЗ ЗАЯВОЮ ЩОДО КОМПЕНСАЦІЇ (АДРЕСНОЇ ДОПОМОГИ), СКЛАДЕНІЙ У ДОВІЛЬНІЙ ФОРМІ.

Рекомендуємо: зазначати у такій заяві реквізити банківської картки постраждалого (для безготівкового перерахування), на яку очікується

перерахування адресної допомоги, та те, що заявник не звертався за виплатою до інших національних компетентних органів.

КРОК 9: ЗВЕРНЕННЯ ДО МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ ОРГАНІВ

9.1. Вичерпання національних засобів правового захисту

9.1.1. Якщо об'єкт нерухомого майна було зруйновано або пошкоджено до 16 вересня 2022 року, то до 16 січня 2023 року - **подати звернення у Слідчий комітет РФ з клопотанням про розслідування воєнного злочину**. Отримана у відповідь відписка буде свідчити про неефективність засобів правового захисту в РФ, що дозволить подати скаргу до Європейського суду з прав людини без їхнього повного вичерпання.

9.2. Подання скарги до Європейського суду з прав людини за фактом порушення статті 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Рекомендуємо: при оформленні скарги використовувати Універсальний чек-лист, розроблений експертами ГО “Регіональний центр прав людини”.

9.2. Подання скаргу до Комітету ООН з прав людини. *Рекомендуємо:* використовувати даний механізм як допоміжний та скаржитися на порушення суміжних до права власності прав (стаття 7 (заборона нелюдського поводження), статті 2, 14, 26 (режим недискримінації), стаття 17 (невтручання в приватне життя, недоторканість житла) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

9.3. Подання заяви до Міжнародного кримінального суду щодо участі в розслідуванні ситуації та відшкодування шкоди. *Рекомендуємо:* ознайомитися з формою такою заяви (https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-05/FILL-2019JointShortForm_L_UKR_11-April.pdf) та порадами щодо її заповнення (https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/2019-JointShortFormGuide_UKR_11-april-corrected.pdf), розробленими МКС, а також перед відправленням заяви сповістити Суд про прагнення долучитися до розслідування otp.informationdesk@icc-cpi.int.

Примітка: Цей алгоритм орієнтовний перелік дій, детальний перелік необхідний дій залежить від індивідуальної ситуації тому ми рекомендуємо звернутися до адвоката за наданням правничої допомоги.

